

„LA IZVOARELE IMAGINAȚIEI CREATOARE”

**Studii și evocări în onoarea
profesorului Mircea Borcilă**

BCU Cluj / Central University Library Cluj

**Editori:
Elena Faur, Diana Feurdean, Iulia Pop**

Argonaut & Eikon

Seria: PHILOLOGIA

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

LA izvoarele imaginației creatoare : studii și evocări în onoarea profesorului Mircea Borcilă / editori: Elena Faur, Diana Feurdean, Iulia Pop. – Cluj-Napoca : Argonaut, – București : Eikon , 2022. –

Bibliogr.

ISBN 978-606-085-113-4

ISBN 978-606-49-0753-0

I. Faur, Elena

II. Feurdean, Diana

III. Pop, Iulia

IV. Borcilă, Mircea (despre)

082.2(Borcilă,M.)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DOI: 10.26424/978-606-085-113-4

© Autorii își asumă răspunderea pentru ideile exprimate în materialele publicate./ The authors assume all the responsibility for the ideas expressed in the published materials.

Editori: Elena Faur, Diana Feurdean, Iulia Pop

Tehnoredactare și copertă: Ioachim Gherman

CUPRINS

CUVÂNT-ÎNAINTE	17
Mircea Borcilă – Un promotor ilustru al științelor culturii.....	21
Mircea Borcilă – Activitate științifică și editorială	41
REVERBERAȚII	63
Iulian Boldea Sub zodia integralismului.....	65
Sanda Cordoș Schiță de portret în mișcare	72
Alin-Mihai Gherman Trei cuvinte rare	75
Ion Istrate Cum l-am cunoscut pe Mircea Borcilă	78
Johannes Kabatek, Cristina Bleorțu Corespondența dintre Mircea Borcilă și Eugeniu Coșeriu	83
TEORIA ȘI FILOSOFIA LIMBAJULUI.....	121
Mircea Flonta Abordarea naturalistă și abordarea istoric-culturală a cercetării limbajului în viziunea lui Eugeniu Coșeriu	123
Jesús Martínez del Castillo La filosofía hecha lingüística	145

CUPRINS

Dumitru-Cornel Vîlcu Sensul celor patru – o conversație imaginară despre poezie (și înțelegerea omului in-actual)	169
Floarea Vîrban Lingvistica [integrală] – știință eidetică?	206
HERMENEUTICĂ ȘI SEMIOTICĂ	227
Lucia Cifor Statutul și identitatea hermeneuticii literare	229
Aurel Codoban Trei întâlniri teoretice cu poeticianul Mircea Borcilă	239
Göran Sonesson On the Borders of Metaphorology: Creativity Beyond and Ahead of Metaphors	247
Jordan Zlatev, Tapani Möttönen Semiotica cognitivă și lingvistica cognitivă	277
LINGVISTICĂ, PRAGMATICĂ ȘI POETICĂ	315
Maria Aldea Termeni de gramatică. O abordare lexicografică	317
Iulia Bobăilă La metáfora científica y la anulación de la incongruencia. Implicaciones traductológicas	333
Oana Boc Poezia lui Gherasim Luca – armonia unei lumi dizarmonice. O abordare funcțional-tipologică	344
Eugenia Bojoga Dezbaterea limbă română sau „moldovenească” în spațiul online rusesc	364

CUPRINS

Pompiliu Crăciunescu O tainică relianță: poetician – poet	396
Daniela Filip La nature sémantique de l'ironie textuelle. Une approche de la perspective de l'intégralisme linguistique	407
Rodica Frențiu Tipologia textuală și discursul hagiografic	423
George Dan Istrate Metafora în terminologia artelor vizuale în română și italiană.....	441
Mariana Istrate Substitute stereotipice ale coronimelor în limbajul publicitar al turismului	454
Victoria Jumbei Configurații semantice cognitive în <i>Povestea lui Harap-Alb</i> de Ion Creangă	469
Mihai Lisei Cuvântul scris și fotografia în reportajul de ziar. Modalități de analiză	480
Rodica Marian Subiectul absolut al artei și alteritatea creatoare	498
Ion Mării Note lexicografice	513
Nicoleta Neșu Câteva observații legate de rolul profesorului-vorbitor de limbă maternă în traducerea pedagogică utilizată în predarea limbilor străine.....	533
Cristian Pașcalău Modul orfic în poezia lui Teofil Răchițeanu. O abordare în lumina poeziei antropologice.....	543

CUPRINS

Iulia Pop Prolog de Nichifor Crainic. O lectură în cheie „semantic-logică” (Revelații la cursul de poetică)	569
Liana Pop Parcours métaphoriques: de l’écrit à l’oral	574
Maria Ștefănescu, Mircea Minică O privire, din perspectiva lingvisticii coșeriene, asupra vocabularului religios reflectat în dicționarele generale de limbă	580
Emma Tămâianu-Morita Beyond the Poetic: Exploring the General Mechanisms of Textual Sense Construction	592
Flavia Teoc The Theory of Discourse Poiesis in <i>Perpetua’s Passion</i>	619
Maria-Alexandrina Tomoiagă Desemnarea metaforică a <i>vieții</i> în limba română	641
Cristina Varga Metaforele conceptuale ale socializării online în limba română	669
Dina Vîlcu The Religious Element and the Language of the 1989 Revolution in Romania. An Integralist Approach	689
INTERFERENȚE CULTURALE	709
Doru Radosav Cărțile sfinte și retorica sentimentului religios	711
Ion Taloș Despre întâlnirile dintre culturi și efectele lor	720

CUPRINS

Rudolf Windisch Mircea Borcilă macht Eugenio Coseriu in Cluj-Napoca bekannt	725
FOTOGRAFII.....	745
LISTA CONTRIBUTORILOR	759
TABULA GRATULATORIA.....	787

BCU Cluj / Central University Library Cluj

TABLE OF CONTENTS

FOREWORD	17
Mircea Borcilă – An Illustrious Promoter of Cultural Sciences	21
Mircea Borcilă – Scientific and Editorial Activity	41
REVERBERATIONS	63
Iulian Boldea Under the Sign of Integralism	65
Sanda Cordoș A Portrait Sketch in Motion	72
Alin-Mihai Gherman Three Rare Words	75
Ion Istrate How I Met Mircea Borcilă	78
Johannes Kabatek, Cristina Bleorțu Correspondence Between Mircea Borcilă and Eugenio Coseriu	83
THEORY AND PHILOSOPHY OF LANGUAGE	121
Mircea Flonta The Naturalistic Approach and the Historical-Cultural Approach to Language Research According to Eugenio Coseriu	123
Jesús Martínez del Castillo Philosophy Made Linguistics	145

TABLE OF CONTENTS

Dumitru-Cornel Vâlcu <i>The Sense of Four – An Imaginary Conversation on Poetry (and the Understanding of the In-actual Man)</i>	169
Floarea Vîrban [Integral] Linguistics – an Eidetic Science?	206
HERMENEUTICS AND SEMIOTICS	227
Lucia Cifor The Status and Identity of Literary Hermeneutics	229
Aurel Codoban Three Theoretical Encounters With the Poetician Mircea Borcilă	239
Göran Sonesson On the Borders of Metaphorology: Creativity Beyond and Ahead of Metaphors	247
Jordan Zlatev, Tapani Möttönen Cognitive Linguistics and Cognitive Semiotics	277
LINGUISTICS, PRAGMATICS, AND POETICS	315
Maria Aldea Grammar Terms. A Lexicographical Approach	317
Iulia Bobăilă The Scientific Metaphor and the Cancellation of Incongruency. Translation Implications	333
Oana Boc The Poetry of Gherasim Luca – The Harmony of a Disharmonious World. A Functional-Typological Approach	344

TABLE OF CONTENTS

Eugenia Bojoga The Romanian vs. "Moldovan" Language Debate in the Russian Online Space	364
Pompiliu Crăciunescu A Mysterious Reliance: Poetician–Poet	396
Daniela Filip On the Semantic Nature of Textual Irony. An Approach in the Light of Linguistic Integralism	407
Rodica Frentiu Textual Typology and the Hagiographic Discourse	423
George Dan Istrate Metaphor in the Terminology of the Visual Arts in Romanian and Italian	441
Mariana Istrate Stereotyped Substitutes of Coronyms in the Language of Tourist Advertising	454
Victoria Jumbei Semantic-Cognitive Configurations in <i>Povestea lui Harap-Alb</i> by Ion Creangă	469
Mihai Lisei The Written Word and the Photo in the Newspaper Report. Possibilities of Analysis	480
Rodica Marian The Absolute Subject of Art and the Creative Alterity	498
Ion Mării Lexicographical Notes	513
Nicoleta Neșu Some Observations Regarding the Role of the Native Speaker Teacher in Pedagogical Translation Used in Foreign Language Teaching	533

TABLE OF CONTENTS

Cristian Pașcalău The Orfic Mode in the Poetry of Teofil Răchiteanu. An Approach in the Light of Anthropological Poetics	543
Iulia Pop “Prolog” by Nichifor Crainic. A Key Reading in Logical Semantics (Revelations in the Poetics Course)	569
Liana Pop Metaphorical Pathways: From Writing to Oral	574
Maria Ștefănescu, Mircea Minică Some Remarks on E. Coseriu's Structural Semantics and its Relevance for Lexicographic Definitions	580
Emma Tămâianu-Morita Beyond the Poetic: Exploring the General Mechanisms of Textual Sense Construction	592
Flavia Teoc BCU Cluj / Central University Library Cluj The Theory of Discourse Poiesis in <i>Perpetua's Passion</i>	619
Maria-Alexandrina Tomoiagă The Metaphorical Designation of <i>Life</i> in the Romanian Language	641
Cristina Varga Conceptual Metaphors of Online Socialization in Romanian	669
Dina Vilcu The Religious Element and the Language of the 1989 Revolution in Romania. An Integralist Approach	689

TABLE OF CONTENTS

CULTURAL INTERFERENCES	709
Doru Radosav	
The Holy Books and the Rhetoric of Religious Feeling	711
Ion Talos	
On the Encounters Between Cultures and Their Effects	720
Rudolf Windisch	
Mircea Borcilă Makes Known	
Eugenio Coseriu in Cluj-Napoca	725
PHOTOS	745
THE LIST OF CONTRIBUTORS	759
TABULA GRATULATORIA	787

BCU Cluj / Central University Library Cluj

MARIA-ALEXANDRINA TOMOIAGĂ¹

DESEMNAREA METAFORICĂ A VIEȚII ÎN LIMBA ROMÂNĂ

0. Studiul de față are ca punct central de interes fenomenul metaforic privit dinspre nivelul universal al limbajului. Cercetarea noastră se încadrează în domeniul *semanticii skeologice*, anunțată de Eugeniu Coșeriu drept „o nouă știință”, una „a lucrurilor” (Coșeriu 1995: 191), care tinde să recupereze ceea ce este situat anterior sistemului, dar bazându-se, desigur, pe semnificatele unei limbi, în cazul de față prin semnificatele limbii române. Ilustrarea modului în care se realizează desemnarea metaforică în limba română cotidiană se realizează printr-un corpus extras din cercetarea noastră doctorală (Tomoiagă 2014), având în centru domeniul țintă VIAȚA. Pentru a înscrie, însă, abordarea noastră într-un cadru teoretic ce oferă deschideri înspre observarea fenomenului metaforic din unghiul lingvisticii vorbirii, trebuie precizat că metafora în perspectivă integralistă este fundamentată pe „triada teoretică Blaga – Coșeriu – Borcilă” (Oancea, Obrocea 2009: 187).

0.1. Lucian Blaga. Marele filosof român, Lucian Blaga (1969 [1937]), recunoaște ca prim temei al instituirii metaforicului „însăși natura sau esența limbajului, ca mediu primar în structurarea experienței lumii” (Borcilă 1996: 30). Zorile creației metaforice se întrezăresc odată cu apariția omului și cu dimensiunea obiectivă a limbajului său: „Omul, silit, prin propria sa constituție spirituală, să exprime lumea concretă exclusiv prin abstracțiuni, ceea ce solicită un proces infinit, își creează un organ de redare indirectă, instantanee, a concretului: metafora” (Blaga 1969 [1937]: 277).

În ceea ce privește funcțiile metaforice în accepțiune blagiană, acestea au o „dublă dihotomie” (Borcilă 1987: 2): o primă disociere este

¹ Universitatea de Medicină și Farmacie „Iuliu Hațieganu”, Cluj-Napoca; maria.tomoiaga@umfcluj.ro.

între metafora lingvistică și metafora poetic-culturală, iar în interiorul celei de-a doua funcții se distinge metafora plasticizantă de cea revelatorie. Prima disociere are drept criteriu „sporirea semnificației faptelor”: „Câtă vreme metaforele tip I nu sporesc semnificația faptelor la care se referă, ci întregesc expresia lor directă, cuvântul ca atare, metaforele tip II sporesc semnificația faptelor la care se referă” (Blaga 1969 [1937]: 279).

Mircea Borcilă (1997a) își afirmă convingerea privind necesitatea reconstituirii viziunii blagiene „cu mijloacele conceptuale ale ‘paradigmei’ teoretice actuale” (*ibidem*: 148), valorificând astfel abordările „doctrinei integraliste” în ceea ce privește creativitatea lingvistică. Dacă explicăm din nou dubla dihotomie a funcțiilor metaforice în teoria blagiană, putem afirma că, în timp ce metaforele de tip II au un rol la nivelul textului, i.e. la palierul individual al limbajului, orientându-se, ca finalitate înspre articularea sensului („sporesc semnificația faptelor”, Blaga 1969 [1937]: 279), metaforele de tip I sunt menite „să completeze și să răzbune neputința expresiei directe, sau, mai precis, să facă de prisos infinitul expresiei directe” (*ibidem*: 277), care, în termeni integraliști, nu se poate realiza decât prin „desemnarea directă prin specificări succesive” (Borcilă 2011–2012).

La baza explicării genezei fenomenului metaforic, de către filosoful Lucian Blaga, stau două teze. Prima dintre aceste teze este cea a „incongruenței fatale dintre lumea concretă și lumea noțiunilor abstracte” (*ibidem*: 277) și are menirea de a legitima „funcția originară a modului metaforic” (Borcilă 1996: 30), care se regăsește în finalitatea cognitivă a limbajului, iar cea de-a doua teză, a „insuficienței congenitale a expresiei directe” (Blaga 1969 [1937]: 276–277), extinde cea dintâi teză, înscriind-o în planul discursului (Borcilă *op. cit.*).

Cea de-a doua dihotomie este „o subdiviziune a funcției II” (Borcilă 1987: 2), în cadrul căreia se disociază metafora „*semnificațională*” (metafora IIA, Zagaevschi Cornelius 2005: 116) sau *plasticizantă* de cea „*trans-semnificațională*” (metafora IIB, *ibidem*). Metafora plasticizantă (IIA) se poate confunda cu ușurință cu metafora de tip I, întrucât se realizează cu aceleași metode, însă diferența constă în finalitate: în timp ce metafora de tip I are ca finalitate desemnarea unui fapt experiențial nou care nu poate fi numit decât printr-un „penibil balast adjectival” (Blaga 1969 [1937]: 277), metafora IIA are ca finalitate crearea unor „efecte de sens în planul individual al limbajului” (Zagaevschi Cornelius 2005: 118).

0.2. Eugeniu Coșeriu. O primă conturare a procesului de creație metaforică este realizată de către Eugeniu Coșeriu încă din 1952 (Coșeriu 2009 [1952]), în deplină consonanță cu definirea limbajului ca „*activitate cognitivă: activitate de cunoaștere care se realizează prin simboluri*” (*ibidem*: 172), declanșând o „mutație fundamentală” (Oancea, Obrocea 2009: 175) a conceptului de *metaforă*. „Cunoașterea metaforică” (Coșeriu 2009 [1952]: 179) la care făcea referire profesorul de la Montevideo în acea vreme, situează creația metaforică în locul binecunoscut pe care cognitiștii americani (Lakoff, Johnson 1985 [1980]) încearcă mult mai târziu să i-l recunoască.

În studiul *Creația metaforică în limbaj* (Coșeriu 2009 [1952]), termenul *metaforă* are „un sens foarte amplu”, de „expresie unitară, spontană și imediată a unei viziuni, a unei intuiții poetice”, circumscriind trei domenii factice:

- a) „o identificare momentană a unor obiecte diferite (*cap – dovleac*)”;
- b) „o hiperbolizare a unui aspect particular al obiectului (ca în cazul lui *medved* ‘cel care mănâncă miere’)”;
- c) „o identificare între contrarii (...) cu efect ironic (*negru – blond*)” (*ibidem*: 180).

În ceea ce privește motivele creației metaforice în limbaj, acestea nu se pot investiga, întrucât „creația este inerentă limbajului prin definiție” (Coșeriu 2009 [1952]: 186). Se pot investiga, în schimb, motivele pentru care este acceptată inovația în sânul unei colectivități. Eugeniu Coșeriu menționează doar două dintre aceste motive: primul ar fi faptul că sistemul limbii „reclamă” substituția unui semn dacă acesta a devenit inexpresiv” (*ibidem*: 187), iar cel de-al doilea motiv este legat de tabuul lingvistic.

Câțiva ani mai târziu, Eugeniu Coșeriu (2009 [1955]: 207–208) menționează metafora într-o notă de subsol, în contextul prezentării determinării, ca tehnică generală a vorbirii. Tema metaforei este încadrată în lingvistica vorbirii, întrucât ea cuprinde atât *onomasein*, cât și *legein*, cu alte cuvinte metafora circumscrie *numirea* și reprezintă o alternativă la *determinare*.

Importanța încadrării corecte a fenomenului metaforic, în funcție de planurile limbajului, este semnalată de fondatorul lingvisticii integrale în contextul diferențierii tipurilor de conținut lingvistic. Distincția dintre semnificat și designație are o consecință importantă în deosebirea metaforei „intralingvistice” de metafora „extralingvistică” (Coșeriu 1991 [1970]: 207). În timp ce metaforele „intralingvistice” se produc prin

„contradicție lexicală” (Coseriu 1991 [1967]: 161), *i.e.* prin contradicția dintre paradigmatic și sintagmatic (de ex. *frigul mușcă*), metaforele „extralingvistice” se bazează pe cunoașterea pe care vorbitorii o au despre lucruri (de ex. *câinele zboară*).

0.3. Mircea Borcilă. Problema *metaforicii* este abordată de Mircea Borcilă în mai multe studii (Borcilă 1987, 1988, 1996, 1997a, 1997b, 1997c, 2003) și cursuri universitare (Borcilă 2011–2012, 2013), care valorifică teoria integralistă prin înscrierea limbajului într-un prim eșalon al științelor culturii, având ca finalitate o activitate liberă, *energeia*, infinit creatoare, corelată cu teoria culturii elaborată de Lucian Blaga. Coșeriu însuși recunoaște aportul profesorului clujean la dezvoltarea unei teorii a metaforei prin reconsiderarea funcțiilor metaforice stabilite de Lucian Blaga în cadrul conceptual al lingvisticii integrale:

„Ce datorez eu lui Blaga în teoria limbajului sau în epistemologia culturii și în teoria științelor culturii? În realitate n-am găsit eu soluția, ci profesorul Mircea Borcilă de la Universitatea din Cluj, care este cel mai bun cunoscător al concepției mele despre limbaj și lingvistică, și care, ca estetician, este extrem de bine pregătit, fiind și un mare cunoscător al lui Blaga. El a identificat punctul de contact. [...] Este vorba despre distincția între metafora plasticizantă și metafora revelatoare care se prezintă în *Geneza metaforei*” (Eugeniu Coșeriu, *Prelegeri la Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu*, apud Oancea, Obrocea 2009: 177).

Metaforicul, metaforica, spre deosebire de *metaforă*, care desemnează o simplă ocurență metaforică, „reprezintă o contragere a sintagmei proces metaforic [activitate metaforică, nota n. – A.T.] și, accentuând aspectul *dinamic*, vizează activitatea de vorbire în *modul metaforic*” (Zagaevschi Cornelius 2005: 97). În consonanță cu postulatul coșerian referitor la autonomia celor trei planuri ale limbajului, cel universal, cel istoric și cel individual, Mircea Borcilă (2003) remarcă importanța constituirii *metaforologiei* ca știință a metaforicii tripartite: *metaforica vorbirii, metaforica limbii și metaforica textului*.

În prelegerile sale, Mircea Borcilă (2011–2012, 2013) propune o nouă terminologie în metaforologie, prin care deosebește *metafora* de *metasemie*². Raportarea la universurile de discurs face posibilă diferen-

² Termenul *metasemie* a mai fost folosit și de către M.P. Bologna (2003), care recunoaște rolul reprezentării în procesul designațional și situează astfel procesul metasemic în planul universal al limbajului, dar îl apropie mai degrabă de polisemie sau de polivalența designațională (Borcilă 2013). V. Bahnaru (2009: 170), la rândul său, face o analiză a *metasemiei*, dar îi conferă un caracter mai

țierea dintre cele două: *metasemia* se situează în universul de discurs al *experienței curente*, în timp ce *metaforia* este plasată în universul de discurs al *fanteziei*. Atenția studiului nostru este îndreptată înspre *metasemie*, care se definește ca „fenomen lingvistic prin care se adaugă conținut semantic la *semie*” (Borcilă 2013), aceasta din urmă realizându-se prin *desemnare*, *semnificație* și *sens*, ca ilustrare normală a funcției semnificative. Prin *conținutul semantic* care se adaugă semiei în cadrul *metasemiei*, se „sporește conținutul semnificațional”, ca un „adaos de conținut cognitiv-intuitiv care nu este determinat de cauze, ci are doar finalități” (*ibidem*).

Prin *metasemie* sunt identificate două conținuturi, în ciuda diferențelor din manifestarea primară a funcției lor distinctive. Contrar acestei funcții distinctive, *metasemia* realizează o „dimensiune intuitivă unitară”, creându-se „punți” între zonele structurate distinctiv și surprinzând „unitarul în diferență” (*ibidem*).

„Criteriul orientativ” (Borcilă 2003: 68) în funcție de care poate fi conturat cadrul disciplinar prin care se investighează fenomenul *metasemic* este trihotomia planurilor limbajului. Metafora, definită de Coșeriu (2009 [1952]: 180) într-„un sens foarte amplu” ca „expresie unitară, spontană și imediată a unei viziuni, a unei intuiții poetice”, este re-denumită de Mircea Borcilă (2013) „*metasemie generică*”. Mai specific, se poate vorbi despre *metasemie*, la toate palierele limbajului: la cel universal, *metasemia designațională*, la palierul istoric, *metasemia idiomatice*, iar la cel individual este *metasemia sensului*.

1. METASEMIA DESIGNAȚIONALĂ SAU DESEMNAREA METAFORICĂ

Cercetarea noastră se situează la nivelul universal al limbajului, încadrându-se în ceea ce Eugeniu Coșeriu (2009 [1955]) prefigurase a fi *lingvistica vorbirii*, menită să studieze *numirea*, *determinarea* și *cadrul*, precum și *metasemia*. O investigație lingvistică ce își propune situarea de la bun început pe „terenul” vorbirii este nevoită să-și extindă sfera preocupărilor dincolo de limbajul propriu-zis, orientând cunoașterea prin semnificatele limbii către universul lucrurilor. *Semantica skeologică* (Coseriu 1966: 191) se anunță a fi „o nouă știință” (*ibidem*) menită să recupereze ceea ce se află în amonte față de limbă, de sistem, dar bazându-se pe semnificatele limbii în vederea finalității designative a vorbirii. În planul universal al limbajului, finalitatea este designativă, iar

general, circumscriind „toate tipurile posibile de mutații semantice, inclusiv cele care nu au la bază transferul metaforic sau metonimic”.

în contextul unei experiențe noi, determinarea obișnuită se dovedește a fi insuficientă, astfel încât suntem nevoiți să facem un *salt transdomenial* pentru a desemna acel *aspect inedit* surprins în contactul nostru cu ‘lumea’.

Metasemia designațională reprezintă, ceea ce Mircea Borcilă numise anterior (Borcilă 2003) *metaforica vorbirii*, iar „statutul privilegiat” (*ibidem*: 69) al acesteia constă în faptul că impulsul creator manifestat în activitatea metasemică, ce are la bază „competența metaforică” (*ibidem*), nu depinde de o anumită limbă, ci de „o cunoaștere metaforică, o cunoaștere prin *imagini*, care, de altfel, se orientează atât de des în aceeași direcție, încât ne face să ne gândim în mod serios la o anumită unitate universală a imaginației umane, dincolo de diferențele lingvistice, etnice sau culturale” (Coșeriu 2009 [1952]: 179).

Obiect al lingvisticii vorbirii, metasemia este o altă cale prin care se poate realiza desemnarea³, ca o alternativă la determinarea directă, prin care nu se pot ‘prinde’ toate *aspectele inedite* ce apar în lumea extralingvistică. Pentru a numi unele *aspecte inedite* și pentru a vorbi despre ele, se face apel la o determinare metasemică, prin care se permite apropierea dintre două domenii eterogene dincolo de semia lor. În lingvistica vorbirii, metasemia designațională poate fi explorată din unghiul celor două funcții ale vorbirii: funcția *denominativă* (*onomasein*) și funcția „*discursivă*” (*legein*) (Borcilă 2003: 70–71).

1.1. Semantica designațională și semantica cognitivă. Din perspectiva lingvisticii vorbirii, creația lingvistică, în general, și creația metaforică, în particular, sunt situate în spațiul intrasemnificativ al limbajului, dar cu deschidere spre cunoașterea lucrurilor. Trecerea de la simpla numire, *onomasein*, la vorbire, *legein*, are loc prin procesul de *determinare*, în cadrul căruia un conținut semnificativ este orientat spre real, un anumit semnificat deschizând o posibilitate multiplă de designare a obiectelor din lumea reală. Odată cu dirijarea unui semnificat spre lumea experienței sensibile prin determinare, acestuia i se atașează un anumit ‘tipar’ imagistic, care nu exista anterior determinării.

Prezența ‘tiparului’ sau a ‘schemei’ care intervine pe ‘traseul’ dinspre lumea semnificatelor spre lumea ocurențelor reale este menționată și acceptată inclusiv de Eugenio Coseriu (2000 [1990]), cu precizarea că ele corespund „speciilor” reale, reprezentându-le pe

³ În ceea ce privește productivitatea metaforei în desemnarea unui personaj în operele literare și modul în care aceasta se conservă sau nu, în traducere, vezi O.A. Gencărau și Ș. Gencărau (2012).

acestea, „pot fi atribuite conceptelor (semnificatelor)” (*ibidem*: 39), însă fără a exista în semnificatul propriu-zis. Cu alte cuvinte, un anumit semnificat, precum „arbore”, reprezintă „modul-de-a-fi-arbore”, „arboreitatea”, însă, în orientarea lui spre lumea experiențelor, în care se vorbește despre „un anumit arbore”, semnificatului i se atașează un tipar imaginar: o tulpină și o coroană. Existența unui astfel de tipar poate fi probată printr-o situație în care, o persoană ce nu are foarte bine cristalizată schema arborelui, se referă la o tufă, ca fiind un arbore.

Asumarea unei direcții de cercetare dinspre vorbire ne obligă să recuperăm aspecte referitoare la cunoașterea lucrurilor, fapt semnalat de Coseriu (1995: 191) însuși, în momentul în care reclamă importanța constituirii unei „lingvistici *skeologice*”. Inițiativa coșeriană este continuată în această direcție de către Mircea Borcilă (2011–2012, 2013), care distinge trei paliere ale designării: un palier *semnificațional*, un palier *reprezentățonal* și unul *ontologic-skeologic*. La palierul semnificațional se regăsesc semnificatele, în dimensiunea lor asociativă, care se captează unitar, nediferențiat, ca moduri-de-a-fi, pre-sistemic, nu intra-sistemic, în latura lor „pozitivă” (Lazăr 2003: 88), nu în opoziție cu celelalte semnificate ale sistemului, ci prin *noesis ton adiaireton*. În orientarea semnificatului spre ontologic, spre lume, acestuia i se atașează o *schemă imagistică*, una *afectivă* și una *simbolică*, la palierul reprezentățonal. La ultimul palier, cel ontologic-skeologic, se regăsesc ocurențele obiectelor din lume, cu manifestările și trăsăturile lor specifice.

Primul și al treilea palier au fost deja identificate în lingvistica integrală de către fondatorul acesteia, Eugeniu Coșeriu, însă palierul al doilea este introdus de către Mircea Borcilă (2011–2013, 2013) și justificat ca dimensiune intuitivă necesară, prin care lumea noastră interioară se ancorează de cea exterioară. Palierul reprezentățonal sau „asociativ-imagistic” (Borcilă 2011–2012) este asociat celui ‘ideal’, semnificațional, sub forma unor stereotipii care țin de aspect, de înfățșare, de comportament etc. Fructificarea reprezentățrilor imagistice constituie unul dintre punctele comune esențiale dintre semantica integrală și semantica cognitivă, motiv pentru care vom prezenta în cele ce urmează modul în care se conturează noțiunea de schemă imagistică în semantica cognitivă.

1.1.1. Conceptul de *schemă imagistică* trebuie înțeles și explicat în cadrul *experiențialismului* sau al *realismului experiențial*, direcție de cercetare a științelor cognitive, dezvoltată de G. Lakoff și M. Johnson (1980), potrivit căreia, la baza conținuturilor semantice se află experiența. Interacțiunea omului cu lumea, experiența lui în lume au un „rol cognitiv” (Faur 2013: 16), M. Johnson (1987: xxxvi) propunându-și ca principiu guvernant „reșezarea corpului în minte” (“putting the body back into the mind”), iar tocmai de aici derivă denumirea de *semantică experiențială*.

M. Johnson se revendică de la poziția kantiană (Kant 1998 [1930]: 87), conform căreia o structură schematică nu poate fi identică cu o imagine, care conține elemente de detaliu ale unui obiect particular, ce nu constituie trăsături generale pentru toate obiectele de același tip, introducând acest concept pentru a media între categorii și lumea aparențelor (Indurkha 1992: 112). Schema conține trăsături comune, esențiale pentru majoritatea obiectelor sau a evenimentelor, a activităților, iar aceasta ne permite să realizăm o conexiune între un element particular și ceea ce le este comun tuturor elementelor de același tip. Schemele, potrivit lui Kant (apud Johnson 1987), există în *gândire*, ceea ce înseamnă că nu sunt doar procese psihologice, ci există, ca structuri-model ale reprezentărilor mentale. Originea acestor scheme imagistice este situată de Johnson în experiența umană corporală. Ele sunt concepute ca structuri non-propoziționale, semnificative, *emergente* direct din interacțiunea corpului uman cu mediul. Fiind emergente, aceste structuri nu sunt înnăscute, ci se dezvoltă din copilărie, pe măsură ce acumulăm experiență în relația cu ceea ce ne înconjoară (Evans, Green 2006: 178). În definiția lui M. Johnson (1987: 2; trad. n. – A.T.), *schema imagistică* este „un model dinamic care funcționează asemenea structurii abstracte a unei imagini, conectând un număr vast de experiențe diverse ce manifestă aceeași structură recurentă”⁴. În plus, schema imagistică nu este o imagine concretă bogată sau imaginea pe care o avem în minte despre un anumit lucru, ci este un „tipar abstract” (*abstract pattern*) ce se regăsește în imagini bogate, percepții, evenimente. Acest tipar este întrupat (*embodied*), furnizând experienței o structură coerentă și semnificațională la un nivel preconceptual.

Termenul *imagine* trebuie înțeles în sens psihologic (Evans, Green 2006: 178), similar cu *experiența senzorială*, cuprinzând toate tipurile de

⁴ “... *image schema* (...) is a dynamic pattern that functions somewhat like the abstract structure of an image, and thereby connects up a vast range of different experiences that manifest the same recurring structure” (Johnson 1987: 2).

experiență senzorio-perceptuală: vizuală, tactilă, auditivă și motorie, fiind pus în opoziție de către psihologi cu *experiența introspectivă*, care include sentimentele și emoțiile. Schemele imagistice nu sunt imagini vizuale, ci „reprezentări spațiale schematice” (Mandler 2004: 79).

1.1.2. Valorificarea schemei imagistice în semantica designațională integrală este posibilă doar în spațiul intrasemnificativ al limbajului, pornind de la captarea globală a unui mod-de-a-fi și nu de la sesizarea unor ocurențe particulare ale realității. Cele două semantici, cea integrală și cea cognitivă au ca punct de întâlnire palierul reprezentational, dar rolul atribuit acestui palier suscită interpretări diferite. În timp ce în semantica cognitivă, originea schemelor imagistice este pre-conceptuală, provenind din interacțiunea imediată a corpului cu lumea, cu obiectele din exterior, în semantica integrală, schemele imagistice au o funcție asociată semnificatului, în procesul orientării acestuia spre lumea exterioară. Spre deosebire de schema imagistică din teoria cognitivă, schema imagistică asociată nu reprezintă obiecte sau stări de fapt individuale din realitate, ci se atașează semnificatelor din lumea segmentată lingvistic și vizează orientarea acestora în cadrul procesului designațional. În plus, în afara unei scheme imagistice, semnificatului i se poate asocia și o schemă ce poartă o sarcină simbolică, cu o valoare construită cultural, dar și una afectivă, legată de o anumită intuiție în raport cu semnificatul respectiv. *Valența simbolic-culturală a schemelor* este sesizată și accentuată în direcția est-europeană a semanticii promovate de D. Dobrovolskij și Piirainen (2005), iar sursa acesteia este reperată în religie, mituri, povești, fabule, credințe populare sau artă, în general.

1.2. Metafora în viziunea semanticii cognitive. În lingvistica integrală, natura creației metaforice în limbaj este similară ca finalitate cu natura limbajului, întrucât vizează crearea unor conținuturi semnificaționale noi și „evidențierea caracterului fundamental de creație inerent esenței cognitive a limbajului” (Coșeriu 2009 [1952]: 179). Studiul *Creația metaforică în limbaj* (Coșeriu 2009 [1952]) propune o schimbare esențială de viziune asupra metaforei, a cărei finalitate nu este figurativă sau ‘expresivă’, în sens retoric, ci este o „încercare de a clasifica realitatea” și „o cunoaștere prin *imagini*” (*ibidem*: 179). Creație de noi conținuturi de cunoaștere sau de semnificații, finalitatea metaforei nu este la nivelul expresiei, ca ‘ornament’ al acesteia, ci se constituie ea însăși în expresie și conținut al unui fapt nou de experiență, care nu poate fi surprins în alt mod. Altfel spus, „competența metaforică se întemeiază pe

aceiași principiu (al creativității vorbirii în general, n.n. – A.T.)”, utilizând „elemente care au fost deja ‘sintetizate’, *prin aceeași operație fundamentală a minții umane*” (Borcilă 2003: 67).

Abordarea metaforei „convenționale” (Lakoff, Johnson 1985 [1980]), „din viața cotidiană” sau „prin care trăim”⁵, dintr-o „perspectivă ‘nonretorică’” (Borcilă 2003: 53) este un prim punct de întâlnire între teoria integralistă și cea cognitivă din a doua generație⁶, de sorginte lakoviană, amândouă concepțiile acordând metaforei o funcție esențială ‘cognitivă’. Mai mult, atât semantica cognitivă, cât și semantica designațională pornesc de la premisa că metafora nu este doar apanajul „zeilor și al eroilor” (Coșeriu 2009 [1952]: 178), ci „este prezentă pretutindeni în viața de fiecare zi, nu doar în limbaj, ci și în gândire și acțiune” (Lakoff, Johnson 1985 [1980]: 13; trad. n. – A.T.).

1.2.1. Metafora conceptuală. Pentru a explica rolul fundamental pe care metaforele ‘convenționale’ îl au în vorbirea cotidiană, cognitiștii se bazează pe justificarea prezenței lor în sistemul conceptual: „Sistemul nostru conceptual obișnuit, care ne ajută să gândim și să acționăm, este de natură fundamental metaforică”⁷ (Lakoff, Johnson 1985 [1980]: 14; trad. n. – A.T.). Cognitiștii americani propun o schimbare de viziune, care constă, în primul rând, în situarea metaforei la un nivel conceptual, care „joacă un rol central în definirea realității noastre cotidiene” (*ibidem*; trad. n. – A.T.). Astfel, ei consideră că modul în care funcționează sistemul conceptual este reflectat în vorbirea cotidiană dovadă a modului metaforic în care gândim și vorbim. Prezența gândirii metaforice este permanentă, în toate circumstanțele și la toți vorbitorii, deoarece foarte multe dintre conceptele cu care operăm, în viața noastră cotidiană, sunt fie abstracte, fie insuficient de clar definite, cum ar fi emoțiile, ideile, timpul etc. (Lakoff, Johnson 1985 [1980]: 125). Cu alte cuvinte, finalitatea

⁵ Titlul original din limba engleză, *Metaphors We Live By*, a fost tradus în limba franceză *Les métaphores dans la vie quotidienne*.

⁶ Prima generație de științe cognitive cunoaște apogeul în perioada anilor '50-'60, avându-i ca reprezentanți pe Fodor, Phylyshyn, McCarty etc., direcția principală a celei de-a doua generații cognitive îi are în frunte pe Lakoff și Johnson, în anii '80, iar cea de-a treia generație de cognitiști este reprezentată, după anul 2000, de J. Zlatev, G. Sonesson, E. Itkonen, C. Sinha, M. Tomasello etc. (v. Faur 2013).

⁷ «Notre système conceptuel ordinaire, qui nous sert à penser et à agir, est de nature fondamentalement métaphorique» (Lakoff, Johnson 1985 [1980]: 14).

metaforei trece dincolo de granițele limbajului, justificându-se dincolo de acesta, „la un nivel mult mai adânc, al gândirii” și configurând „ceea ce înseamnă realitatea pentru fiecare dintre noi” (*ibidem*: 156).

Din punct de vedere cognitivist, metafora „permite înțelegerea a ceva (...) în termenii a ceva diferit”⁸ (*ibidem*: 15; trad. n. – A.T.), de exemplu VIAȚA ESTE O CĂLĂTORIE, metafora conceptuală presupunând înțelegerea domeniului conceptual A, VIAȚA, în termenii domeniului conceptual B, CĂLĂTORIE, *domeniu conceptual* însemnând „orice organizare coerentă a experienței” (Kövecses 2010: 4). În ceea ce privește cele două domenii care contribuie la constituirea metaforei conceptuale, acestea sunt *domeniul sursă*, bine delimitat, și *domeniul țintă*, cel care se urmărește a fi desemnat.

1.3. Capacitatea conceptualizantă și creația metaforică.

Capacitatea conceptualizantă are ca fundament „facultatea imaginativă” (Faur 2013: 116), pe care omul își întemeiază cunoașterea abstractă. Această capacitate ce îi permite ființei umane să gândească despre lucruri abstracte se configurează prin trei abilități (Lakoff 1987: 281): a) cea de „a forma *structuri simbolice* (concepte de nivel bazic și concepte schematic-imagistice, nota n. – A.T.), ce se corelează cu structurile *preconceptuale* în experiența noastră cotidiană”, b) proiecția metaforică de la structuri ce țin de domeniul fizic la structuri ale domeniului psihic și c) „abilitatea de a forma concepte complexe și categorii generale prin intermediul schemelor imagistice” (*ibidem*). La baza capacității conceptualizante este situată schema imagistică, aceasta fiind inerentă fiecăreia dintre cele trei „abilități”, fapt ce o îndreptățește pe E. Faur să remarce „rolul central” al schemei imagistice, care „procură și livrează structura pentru toate conceptele noastre – de la cele mai apropiate de domeniul fizic, până la cele mai abstracte – și face, astfel, posibilă gândirea abstractă” (Faur 2013: 116).

Pentru semanticienii cogniviști (Lakoff, Johnson 1985 [1980], Lakoff 1987, Johnson 1987), capacitatea conceptualizantă este organizată pe trei paliere ascendente. Cel dintâi palier, de la bază, este cel pre-conceptual, fundamentat pe dimensiunea senzorio-motorie a corpului, din care provin reprezentările *gestalt*, ca amprente sau tipare globale ale interacțiunii corpului cu mediul. La acest nivel pre-conceptual, experiența recurentă, *gestalt*-ul experiențial, formează substratul unor scheme imagistice, ce

⁸ «L'essence d'une métaphore est qu'elle permet de comprendre quelque chose (et d'en faire l'expérience) en termes de quelque chose d'autre» (*ibidem*: 15).

constituie „structurarea primară” (Faur 2013: 116) obținută prin diverse canale senzoriale.

La al doilea palier se regăsește cel dintâi nivel conceptual, unde schemele imagistice se cristalizează, dezvoltându-se în *concepte schematic-imagistice* (CSI) și *concepte de nivel bazic* (CNB). În timp ce CSI sunt emergente direct din experiența noastră pre-conceptuală în spațiu (*sus-jos, înainte-înapoi, în, prin, înăuntru-în afară* etc.), CNB sunt puse în relație directă cu percepția obiectelor (*câine, masă, copac*), a acțiunilor (*a fugi, a mânca*) și a proprietăților (*înalt, greu, cald*) (Lakoff 1987: 270–271). Nivelul bazic este considerat a fi unul „intermediar”, nefiind „nici cel mai înalt, nici cel mai jos nivel al organizării conceptuale” (*ibidem*), iar structura internă a conceptelor de la acest nivel este mai bogată decât a schemelor imagistice, surprinzând „un contur global, schematic-imagistic al obiectelor” (Faur 2013: 116). CNB și CSI au suficient conținut semantic pentru a forma „structuri conceptuale generale” (Lakoff 1987: 282), ca *modele cognitive idealizate* (MCI), pe baza cărora se organizează cunoașterea noastră. În construcția MCI, schemele imagistice au un rol fundamental, întrucât ele furnizează structura.

Fiecare MCI este definit ca „un întreg complex” (*ibidem*: 68) care structurează un *spațiu mental*, i.e. „un mediu de conceptualizare și gândire” (*ibidem*: 281) care nu are un statut ontologic propriu-zis în afara minții, ci este „de natură conceptuală” (*ibidem*: 282). Modelele cognitive sau MCI sunt structuri formate din simboluri, dintre care unele pot fi direct semnificaționale, cum este cazul CNB și al CSI, în timp ce altele pot fi indirect semnificaționale, prin relația lor (intermediată de schema imagistică) cu simbolurile direct semnificaționale.

Cel de-al doilea nivel conceptual se regăsește la al treilea palier al capacității conceptualizante, cel al metaforei. *Stările sufletești, moralitatea, viața, moartea, timpul* etc. sunt derivate din conceptele de nivel bazic și din conceptele schematic-imagistice de la primul nivel conceptual, care constituie *sursa* pentru conceptele metaforice.

În metafora conceptuală VIAȚA ESTE O CĂLĂTORIE, putem urmări traseul conceptualizant, după model cognitivist (Lakoff 1987), pornind de la expresiile metaforice „convenționale” sau pe care le găsim în vorbirea cotidiană cu referire la domeniul țintă *viață*. În limba română, de pildă, evoluția vieții, modul în care ea trece, se derulează, avansează, se regăsesc numeroase expresii metaforice din domeniul țintă al *călătoriei*:

„La numai 10 ani, (...) a pornit pe calea artei”.
 „(...) *viața* mea mergea pe un *făgaș* normal?”
 „Apoi, care a fost traseul *vieții* dvs.?”

DESEMNAREA METAFORICĂ A VIEȚII ÎN LIMBA ROMÂNĂ

„Călătoria este un pas important în viața oricărei persoane”.

„Am deviat de la rutina zilnică (...)”.

„(...) a ajuns într-o fundătură”.

„Cum reușesc unii să depășească cele mai mari piedici în viață?”

„Există momente în viață în care te rătăcești”.

Deplasarea temporală prin viață poate fi exprimată doar printr-un „transfer” lexical dinspre un alt domeniu sursă, acela al *călătoriei*, în cazul de față, a cărei evoluție se exprimă prin verbe precum *a porni*, *a merge*, *a devia*, *a ajunge*, *a depăși*, *a se rătăci*, cu un *traseu* de parcurs, pentru care este necesar să facem *pași*. În viziune cognitivă, sursa unei astfel de organizări conceptuale se regăsește la nivel pre-conceptual și este o consecință a experienței noastre în lume.

La baza metaforei conceptuale VIAȚA ESTE O CĂLĂTORIE se regăsește o schemă imagistică, cea a căii. Contactul nostru cu „calea”, ca suprafață fizică pe care o străbatem pentru a ajunge dintr-un punct A într-un punct B, are loc încă de când facem primii pași în lume. Componentele unei căi sunt de fiecare dată aceleași: un loc de pornire, un loc unde vrem să ajungem și un traseu, ca spațiu ce reunește cele două locuri (vezi **Figura 1**, după Johnson 1987: 114).

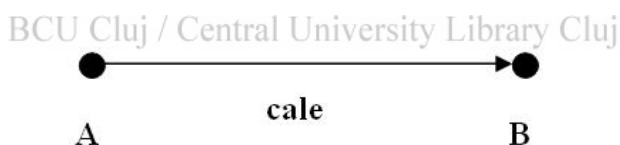

Figura 1. Schema căii

Structura internă a schemei căii, i. e. faptul că pentru a ajunge din punctul A în punctul B trebuie să străbatem toate locurile intermediare, faptul că i se poate impune o direcție și faptul că poate avea o dimensiune temporală, furnizează, cum observă Johnson, baza pentru un mare număr de proiecții metaforice. În metafora conceptuală VIAȚA ESTE O CĂLĂTORIE, schema căii este proiectată de la domeniul sursă, CĂLĂTORIA, la domeniul țintă, VIAȚA, prin următoarele corespondențe:

starea inițială, nașterea → punctul A

starea finală spre care se tinde, diverse obiective → punctul B

acțiunile intermediare → mișcarea de la A la B.

Semantica integrală valorizează conceptul de schemă imagistică din semantica cognitivă, însă cele două semantici ajung la schema imagistică pe căi diferite și o fructifică în moduri diferite. Pentru a ilustra

mai eficient modul în care cele două abordări semantice pot fi puse împreună, dar și ceea ce le deosebește în mod substanțial, propunem un tabel, în care le vom înscrie pe amândouă (**Tabelul 1**, după Tomoiagă 2014: 86).

s e m a n t i c a c o g n i t i v ă		s e m a n t i c a i n t e g r a l ă	
	Nivelul conceptual metaforic Modele conceptuale complexe: viața, moartea, iubirea etc.		Palierul semnificației Semnificatul <i>lexical</i> Semnificatul <i>categorial</i> Semnificatul <i>instrumental</i> Semnificatul <i>sintactic</i> Semnificatul <i>ontic</i>
	Nivelul conceptual (reprezentational) Conceptele de nivel bazic (CNB) și conceptele schematic-imagistice (CSI)		Palierul reprezentational ○ imagine asociată semnificatului Schema imagistică (SI) Un sentiment asociat imaginii Schema afectivă (SA) ○ valoare simbolică asociată imaginii Schema simbolică (SS)
	Nivelul precconceptual (al percepției lumii, ontologic) Schema imagistică (SI) ↑ Experiența în lume		Palierul skeuologic (ontologic) ↓ Ocurența obiectelor în lume

Tabelul 1. Nivelurile conceptualizării și palierele designării

Dacă în semantica cognitivă schema imagistică are un rol în conceptualizare, pe un traseu ascendent, pornind de la experiența în lume, ce furnizează substratul pentru schemele imagistice, care, la rândul lor, se proiectează la nivelul conceptual – reprezentational, apoi la cel conceptual – metaforic, în semantica integrală, schema imagistică are un rol în designare. Cu toate că schema imagistică apare în ambele abordări, una dintre diferențele majore dintre acestea se referă la originea schemei imagistice. În timp ce în semantica cognitivă schemele imagistice provin direct din experiențele senzoriale, în semantica integrală, schema imagistică este asociată semnificatului în procesul designării, având o traiectorie descendentă, către ocurențele din lume. Altfel spus, schema imagistică nu se formează în urma unor experiențe senzoriale recurente captate ca tipare sau în urma contactului cu obiectele în lumea reală, ci se

asociază intuitiv unui semnificat ca model ideal sau ca mod-de-a-fi în orientarea acestuia spre desemnarea unor existențe în lume.

În afara demersului conceptualizant ascendent, care pare să apropie ființa umană de o mașinărie în care se înregistrează mecanic diverse informații, ceea ce surprinde în semantica cognitivă este posibilitatea conceptualizării în afara limbajului. Riscul unei astfel de viziuni asupra conceptualizării ar putea să ne aducă în situația de a considera că, în urma experiențelor recurente cu lumea, un animal ar reuși să facă proiecții metaforice. Semantica designațională integrală înlătură, de la bun început, astfel de prezumții absurde, întrucât demersul său pornește de la palierul semnificativ, care se înscrie în dimensiunea culturală a vorbirii și abia ulterior se orientează către lume, trecând prin palierul reprezentational al schemei imagistice.

Nu în ultimul rând, direcția ascendentă propusă de semantica cognitivă compromite capacitatea creatoare însăși, pentru că se reduce la simpla proiecție de structuri prestabilite de la un nivel la altul. Modelul integralist, pe de altă parte, reușește să explice creația lingvistică în general, dar și creația metaforică, în particular, ca *energeia*, surprinzând-o ca proces, nu ca produs.

2. DESEMNAREA METAFORICĂ A VIETII. STUDIU DE CORPUS.

2.1. Tipuri de metafore conceptuale. În cadrul cercetării noastre doctorale (Tomoiagă 2014), sub îndrumarea profesorului Mircea Borcilă, apoi într-un studiu publicat ulterior (Tomoiagă 2015), am identificat mai multe tipuri de metafore conceptuale. Studiul nostru doctoral a dus la constituirea unui corpus de metafore din limba română contemporană, pe care le-am sintetizat apoi sub forma unor metafore conceptuale, după model cognitivist, în funcție de relația dintre țintă și sursă, pentru ca apoi să le clasificăm în: 1. metafore conceptuale de *ființare*, 2. metafore conceptuale de *concretizare*, 3. metafore conceptuale de *resistemizare* (Tomoiagă 2015: 57).

Viața, ca domeniu țintă, se regăsește în trei metafore conceptuale: VIAȚA ESTE O CĂLĂTORIE, VIAȚA ESTE O ZI și VIAȚA ESTE UN AN, iar din punct de vedere taxonomic, prima dintre ele este o metaforă conceptuală de *concretizare motorie*, iar celelalte două sunt metafore conceptuale de *concretizare structurală*. Prin metaforele conceptuale de concretizare, domeniul sursă transferă domeniului țintă repere concrete referitoare la mișcare (subtipul a, *motorie*), la simțuri (subtipul b, *senzorială*) și la organizarea internă (subtipurile c și d, *structurală* și *structural-descriptivă*). În ceea ce privește *concretizarea motorie*, prin aspectele

dinamice transferate dinspre mișcare, activități care presupun mișcarea, precum munca sau călătoria, se oferă posibilitatea de a observa evoluția unor domenii dificil de evaluat din acest punct de vedere, cum este *viața*. Metaforele de *concretizare structurală*, pe de altă parte, iau naștere din nevoia atribuirii unei structuri interne mai solide sau mai apropiate de experiența umană cotidiană (*o zi, un an*).

2.2. Moduri metasemice. Problematika metasemică a constituit punctul central al studiului nostru doctoral, în care am abordat cele trei moduri metasemice identificate de M. Borcilă (2013): *primar*, monocategorial, *secundar*, bicategorial și *terțiar* sau verbal copulativ (Tomoiagă 2014, 2016), la baza acestora aflându-se relația dintre *temă* (*topic*) și *remă* (*vehicul*), care nu este una de natură primordial sintactică, întrucât este situată în perspectivă designațională.

2.2.1. Modul metasemic primar. Modul metasemic primar este monocategorial, tema și rema exprimându-se prin semnificatul categorial substantival, iar în acest grup se regăsesc trei submoduri metasemice: unul apozitional și două instrumentale.

Modul metasemic apozitional se realizează prin juxtapoziția temei și a remei, cu observația că majoritatea metasemiilor din corpusul nostru, care se încadrează în această categorie, au exprimată doar rema. Exemplele de metasemii care păstrează doar rema sunt numeroase, iar tema poate fi ușor subînțeleasă din *contextul verbal*, care cuprinde „*ceea ce s-a spus înainte (...)* și *ceea ce se va spune* în același discurs” (Coșeriu 2009 [1955]: 226):

succese – sușuri, urcușuri/ eșecuri – coborâșuri: „*Viața* ne-a fost ca la toată lumea: *cu sușuri și coborâșuri*, dar nimic din ce ne-a tulburat nu venea de la noi, ci din exterior”; „De ce avem în *viață urcușuri și coborâșuri?*”

limite – granițe: „*Granițele* clar definite sunt esențiale pentru un stil de *viață sănătos și echilibrat*”.

divorț – răscruce: „*Divorț – răscruce* în *viață* pentru părinți și copii deopotrivă”.

dificultăți – obstacole, blocaje, piedici: „Ce faceți când întâlniți *bariere* în *viață?*”; „Îndepărtează *blocajele* din *viața* ta”; „Cum reușesc unii să depășească cele mai mari *piedici* în *viață?*”

moment dificil – fundătură: „După despărțirea de Irinel, din nou a ajuns într-o *fundătură*”.

Modul metasemic primar instrumental este, pe de o parte, mediat lexical prin prepoziții, iar, pe de altă parte, este mediat lexico-sintactic, prin genitiv. Exemple de metasemii mediate lexical prin prepoziții sunt:

itinerar de viață: „Cum se poate scrie un *itinerar de viață* prin prisma mamei”.

parcurs în viață: „Consider că ați avut un *parcurs* frumos *în viață*, reușind să îmbinați activitatea de universitar cu cea de scriitor”.

cotitură în viață: „*Cotitură în viața* lui Wilmark după ce a fost dat afară de la ‘Dansez pentru tine’”.

destinație în viață: „Și eu am blestemat multe schimbări, dar nu mereu am tânjit după timpurile trecute, ci mi-am ales un nou punct ca *destinație în viața mea*”.

momente de cădere, de cumpănă, de gol: „Au existat și există *momente de cădere, de cumpănă sau de gol*”.

În ceea ce privește modul metasemic mediat lexico-sintactic, acesta este foarte bine reprezentat în corpusul nostru de metafore din limba română contemporană:

calea artei: „La numai 10 ani, Theodora Rusu a pornit pe *calea artei*”.

drumul vieții: „O emoționantă aducere aminte a celor care acum 20 de ani porneau pe *drumul vieții*”.

traectoria vieții: „Povestea care i-a inversat *traectoria vieții* (...)”.

traseul vieții: „Apoi, care a fost *traseul vieții* dvs.?”

hotarul vieții: „Bolnavii de cancer, la *hotarul vieții*”.

obstacolele vieții: „Cât de puternică să fii să treci peste toate *obstacolele vieții*?”

amurgul vieții: „Visez ca *amurgul vieții* să mă prindă pe malul mării”.

apusul vieții: „Un artist la *apusul vieții*”.

zorii vieții: „Iubirea părintească în *zorii vieții* copilului”.

primăvara vieții: „Copilăria este *primăvara vieții* noastre”.

toamna vieții: „*Toamna vieții* poate fi plină de culoare”.

2.2.2. Modul metasemic secundar. Modul metasemic secundar este ilustrat în corpusul nostru atât cu structuri adjectivale, cât și cu structuri verbale, fiind similar, în mare parte, cu metaforele *in absentia*, după taxonomia lui J. Gardes Tamine (2011). Structurile adjectivale, verbale și, mai rar, adverbiale, sunt considerate moduri metaforice secundare, deoarece, în ciuda faptului că în compoziția acestora intră un substantiv și un adjectiv, un verb sau un adverb, agenții primari ai metasemiei rămân numele (Borcilă 2013).

Modul adjectival se regăsește în corpusul nostru în care se desemnează metaforic *viața* prin exemple de tipul:

destin întortocheat: „Dincolo de faptul că ați avut un *destin întortocheat* (...) ce satisfacții v-a adus scrisul?”

destin sinuos: „Cum ai reușit acest *destin sinuos*?”

teribilism tomnatic: „A murit din *teribilism tomnatic*: a vrut să le arate colegilor că și la 50 de ani are condiție fizică”.

Semnificații adjectivali au rolul de explicatori în cadrul determinării, precizând o caracteristică inerentă unei anumite ‘substanțe’: *destin întortocheat*, *destin sinuos*, *teribilism tomnatic*, iar prin transferul interdoxial al trăsăturii inerente ia naștere o metasemie adjectivală. În aceste construcții, *viața* constituie tema, în timp ce *călătoria*, respectiv, *anul* reprezintă rema.

Modul metasemic verbal are o structură foarte variată care duce la identificarea dificilă a temei și a remei. Dintre cele cinci categorii de metasemii care au la bază structuri verbale (Tomoiagă 2016: 83–84), am identificat trei în corpusul nostru referitor la desemnarea metasemică a *vieții*:

1) semnificat verbal + semnificat instrumental

am ajuns în anul III: „Când *am ajuns în anul III* și a trebuit să fac practică, încă nu știam ce pot face cu facultatea mea, decât din povești”.

am trecut printr-o perioadă: „*Am trecut printr-o perioadă* dificilă, sunt fericit”.

am deviat de la rutină: „*Am deviat de la rutina zilnică* de la facultate”.

În cele trei exemple, tema o reprezintă *anul III*, *o perioadă* și *rutina*, în timp ce rema este semnificatul verbal: *a ajunge*, *a trece*, *a devia*, din domeniul *călătoriei*.

2) semnificat verbal + semnificat instrumental

te rătăcești în viață: „Există momente *în viață* în care *te rătăcești*”.

3) semnificat nominal + semnificat verbal intransitiv + semnificat instrumental

viața mergea pe un făgaș: „De ce să mor acum, la doar 31 de ani, când, în sfârșit, după ani grei de suferință și necazuri, *viața mea mergea pe un făgaș* normal?”

În exemplul acesta, tema este *viața*, iar rema este semnificatul verbal și cel instrumental, *a merge pe un făgaș*.

2.2.3. Modul metasemic terțiar. Al treilea mod formal metasemic se realizează cu o copulă între două nume sau între un nume și un semnificat adjectival. Este foarte important de precizat că acest mod metasemic terțiar cu copulă se justifică doar dacă apreciem relația dintre temă și remă din punct de vedere formal, însă rolul copulei la nivelul vorbirii nu este unul strict sintactic, în sensul unei gramatici idiomatice. La nivelul universal al vorbirii, copula are rol de a identifica un aspect inedit, sesizat în experiență, cu un anumit obiect și/ sau imaginea sa stereotipică dintr-un domeniu experiențial eterogen, asociate altui semnificat. Nu avem a face, așadar, cu o separare formală a unei trăsături a unui obiect, prin analiză și de reatribuire a ei prin sinteză.

În corpusul nostru ce reunește expresii metaforice prin care este desemnată *viața*, am identificat un singur exemplu din această categorie:

„Căsătoria este un pas important în viața oricărei persoane”.

Rolul copulei în acest exemplu nu este acela de a abstrage o trăsătură de la *căsătorie*, a o recunoaște în *pas* și apoi a o reatribui *căsătoriei*, ci de a identifica o trăsătură insolită a căsătoriei cu o imagine stereotipă de sub unghiul semnificației *pasului* (o modalitate de deplasare, de evoluție, de schimbare). Relația nu este una sintactică, ci una de identificare, tema fiind *căsătoria* iar rema, *pasul*.

2.3. Procesul metaforic. Creația metaforică are la bază o intuiție prin care nu sunt identificate două entități, două elemente sau două obiecte, ci un aspect inedit din experiența cu obiectul A și imaginea stereotipică asociată semnificatului B. Acest proces parcurge de fiecare dată trei operații sau momente metasemice (Borcilă 2011–2012, 2013): momentul *diasemic*, momentul *endosemic* și momentul *episemic*.

Pentru a ilustra modul în care se realizează desemnarea metaforică a *vieții* în vorbirea în limba română, dar și modalitatea în care sunt parcurse cele trei momente metasemice, vom selecta un exemplu din corpusul nostru și îl vom studia după metoda propusă de M. Borcilă (2011–2012, 2013). Această metodă permite observarea creației metasemice din perspectiva celor trei paliere semantice ale vorbirii: *semnificațional*, *reprezentățonal* și *skeologic-ontologic*.

În exemplul *divorț – răscruce în viață*, la palierul semnificațional al vorbirii se surprinde unitar, intuitiv, semnificatul lexical *divorț* (A) și semnificatul lexical *răscruce* (B), din domeniul drumului, al călătoriei. La acest palier semnificațional se activează, pe principiul opozițional, bariera transdomenială (**Tabelul 2**), de care vorbitorii sunt în mod necesar conștienți în vederea desemnării metasemice, fapt semnalat și de către A. Barcelona (2003), ce reclamă obligația de a conștientiza

eterogenitatea domeniilor. În ceea ce privește semnificatul categorial, acesta este nominal, iar semnificatul sintactic este temă, în cazul *divorțului*, în timp ce rema este *răscruce*. Odată cu orientarea spre lume a semnificatului *divorț* în vorbire, acestuia i se asociază o schemă imagistică (A'), la palierul reprezentational (separare între doi soți). La palierul skeologic-ontologic se regăsesc ocurențele *divorțului* în lume: despărțirea unei familii, împărțirea de bunuri etc., dar alături de acestea se poate surprinde, la un moment dat, o latură cu totul aparte a *divorțului* (ai), care nu poate fi captată prin simpla determinare directă, întrucât are un tipar reprezentational slab sau chiar opac.

Imposibilitatea desemnării directe declanșează metasemia, prin intuirea adevăratei naturi a aspectului inedit sesizat în experiența cu *divorțul*, care nu se regăsește în semia obișnuită, ci impune o trecere dincolo de aceasta și căutarea unei imagini sub unghiul altui semnificat. Momentul *diasemic* presupune, în primul rând, o anulare a barierei transdomeniale, posibilă prin imaginația care permite asocierea aspectului inedit cu schema imagistică de sub unghiul semnificației dintr-un domeniu eterogen (B').

La nivelul reprezentational al lui *răscruce* se regăsește un tipar imagistic al mai multor căi de urmat, al mai multor alegeri, căruia i se atașează și o sarcină afectivă: dificultatea de a decide. Momentul *endosemic* are loc în interiorul semiei termenului B, *răscruce*, însă infra-semnificațional, nu la nivelul semnificației⁹. În cel de-al treilea moment, cel *episemic*, tiparul imagistic asociat semnificatului *răscruce* este trecut peste linia transdomenială, sub unghiul semnificatului *divorț*, pentru a umple golul reprezentational. Ca urmare a acestei treceri a schemei imagistice peste linia transdomenială, are loc atât umplerea unui loc gol la nivelul reprezentational al lui *divorț*, cât și corelarea lui cu un alt semnificant: *răscruce*. Dimensiunea esențială, ce definește însăși finalitatea întregului proces, rămâne, însă, cea designațională: prin noul conținut schematic-imagistic sau reprezentational se deschide posibilitatea designării indirecte, dar „expresive” (i.e. intuitiv-congruente), prin întregul semn metaforic (A – B), a aspectului experiențial inedit sesizat din trăirea unui eveniment precum divorțul.

⁹ Într-o abordare comparativă între simbol și metaforă, M. Le Guern (1973) precizează că metafora „se adresează imaginației și sensibilității”, așadar nu vom face apel la semnificatul global, ci doar la o „imagine asociată”, care este, de fapt, o „reprezentare mentală”.

DESEMNAREA METAFORICĂ A VIEȚII ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Palierul semantic ale vorbirii	Ținta Divorț	L I N I E T R A N S D O M E N I A	Sursa Răscruce	
Palierul semnificațional	A semnificat lexical acțiune legală semnificat categorial semnificat nominal semnificat sintactic temă			B semnificat lexical o separare de drumuri semnificat categorial semnificat nominal semnificat sintactic remă
Palierul reprezentational	A' Shemă imagistică asociată [gol]			B' Shemă imagistică asociată ai Schemă afectivă indecizie, teamă, confuzie
Palierul skeuologic- ontologic	a1 – divorț amiabil; a2 – divorț într-o familie cu copii; a3 – divorț între persoane foarte bogate; ai – divorț cu consecințe greu de explicat, cu multe opțiuni			

Tabelul 2. Desemnarea metasemantică divorț – răscruce

CONCLUZII

Cercetarea noastră privind desemnarea metaforică a *vieții* a început cu circumscrierea fenomenului metaforic în lingvistica vorbirii, avându-i la bază pe Blaga, Coșeriu, Borcilă. Am abordat apoi statutul privilegiat al metasemiei designaționale, cum o denumeste M. Borcilă, dat de faptul că impulsul creator manifestat în activitatea metasemantică, având la bază competența metaforică, nu depinde de o anumită limbă, ci de „o cunoaștere metaforică, o cunoaștere prin *imagini*” (Coșeriu 2009 [1952]: 179). Accesul la elementele de dincolo de limbă, dinspre vorbire, este facilitat de recuperarea unor aspecte referitoare la cunoașterea lucrurilor, fructificând noțiuni ce aparțin semanticii cognitive.

Punctul de întâlnire al semanticii integrale și al celei cognitive este la nivelul palierului reprezentational, după cum am arătat în studiul

nostru, însă rolul atribuit acestuia suscită interpretări diferite: schema imagistică cognitivă are origine pre-conceptuală, în timp ce schema imagistică asociată se atașează semnificatelor din lumea segmentată lingvistic și vizează orientarea acestora în cadrul procesului designațional. În plus, în afara unei scheme imagistice, semnificatului i se poate asocia și o schemă cu o sarcină simbolică, cu o valoare construită cultural, dar și una afectivă, legată de o anumită intuiție a „stării subiective” în raport cu semnificatul respectiv.

Pentru a analiza desemnarea metaforică a *vieții*, am acceptat și am valorificat noțiunea de metaforă conceptuală, însă sub rezerva asimilării ei semnificatului, fiind de aceeași sorginte cu semnificatul însuși. Separarea nivelului conceptual de cel lingvistic în teoriile cognitiviste are drept consecință nașterea dihotomiei: *cognitiv versus lingvistic*, care, în opinia noastră, nu se justifică, întrucât nu putem separa lingvisticul de conceptual, dar nici conceptualul de lingvistic, atâta timp cât conceptualul ia naștere în spațiul semnificativ al limbajului, iar limbajul, în latura sa esențială, reprezintă, de fapt, o primă conceptualizare (intuitivă).

ANEXA

CORPUS DE METAFORE

BCU Cluj / Central University Library Cluj

VIATA ESTE O CĂLĂTORIE

a. traseu: *a ajunge, cale, drum, făgaș, itinerar, parcurs, pas, traiectorie, traseu, a trece;*

„Când *am ajuns în anul III* și a trebuit să fac practică, încă nu știam ce pot face cu facultatea mea, decât din povești”¹⁰.

„La numai 10 ani, Theodora Rusu a pornit pe *calea artei*”¹¹.

„O emoționantă aducere aminte a celor care acum 20 de ani porneau pe *drumul vieții*”¹².

„De ce să mor acum, la doar 31 de ani, când, în sfârșit, după ani grei de suferință și necazuri, *viața mea mergea pe un făgaș normal?*”¹³.

„Cum se poate scrie *un itinerar de viață* prin prisma mamei”¹⁴.

¹⁰ <http://www.desprejoburi.com/index.php/2013/11/28/interviu-anca-domnisoara-inginer-intr-o-lume-a-barbatilor/> (accesat: 30.01.2013).

¹¹ http://www.crainou.ro/?module=displaystory&story_id=54434 (accesat: 30.01.2013).

¹² <http://www.lego.rdsor.ro/oaspeti.html> (accesat: 30.01.2013).

¹³ <http://www.formula-as.ro/2013/1059/spiritualitate-39/puterea-rugaciunii-16163-print> (accesat: 30.01.2013).

„Consider că ați avut *un parcurs frumos în viață*, reușind să îmbinați activitatea de universitar cu cea de scriitor”¹⁵.

„Căsătoria este *un pas important în viața* oricărei persoane”¹⁶.

„Povestea care i-a inversat *traectoria vieții* edilului-șef de la Videle, Nicolae Bădănoiu”.

„Apoi, care a fost *traseul vieții* dvs.?”¹⁷

„*Am trecut printr-o perioadă* dificilă, sunt fericit”¹⁸.

b. etape din traseu: *coborâș, cotitură, destinație, graniță, hotar, întorsătură, întortocheat, răscruce, sinuos, suiș, urcuș;*

„Viața ne-a fost ca la toată lumea: *cu suișuri și coborâșuri*, dar nimic din ce ne-a tulburat nu venea de la noi, ci din exterior”¹⁹.

„*Cotitură în viața* lui Wilmark după ce a fost dat afară de la Dansez pentru tine”²⁰.

„Și eu am blestemat multe schimbări, dar nu mereu am tânjit după timpurile trecute, ci mi-am ales un nou punct ca *destinație în viața* mea”²¹.

„*Granițele* clar definite sunt esențiale pentru un stil de viață sănătos și echilibrat”²².

„Bolnavii de cancer, la *hotarul vieții*”²³.

„Dincolo de faptul că ați avut un *destin întortocheat* și ați scris «numai când v-a ars la suflet», ce satisfacții v-a adus scrisul?”²⁴

¹⁴ <http://psylife-consta.blogspot.ro/2011/11/un-itinerar-de-viata.html> (accesat: 30.01.2013).

¹⁵ <http://cancanlitar.wordpress.com/2012/02/25/128/> (accesat: 30.01.2013).

¹⁶ <http://www.ziare.com/articole/casatorie+pas+important> (accesat: 30.01.2013).

¹⁷ <http://www.revistatango.ro/celebritati/interviuri/cristian-tantareanu-sotia-este-dragostea-vietii-mele-n-am-avut-nicio-relatie-extraconjugala-7361.html> (accesat: 30.01.2013).

¹⁸ <http://ro.stiri.yahoo.com/victorie-dup%C4%83-6-partide-reghecampf-quot-sunt-fericit-210806035.html> (accesat: 30.01.2013).

¹⁹ <http://smartwoman.hotnews.ro/index.php/articles?articleID=990> (accesat: 30.01.2013).

²⁰ <http://www.ziaruldeiasi.ro/stiri/cotitura-in-viata-lui-wilmark-dupa-ce-a-fost-dat-afara-de-la-dansez-pentru-tine-ce-are-de-gand-sa-faca--28149.html> (accesat: 30.01.2013).

²¹ <http://dantalmaciu.wordpress.com/tag/destinatie/> (accesat: 30.01.2013).

²² <http://www.kerigma.ro/carti.php?detalii=23014> (accesat: 30.01.2013).

²³ <http://lideruldeopinie.ro/87215/bolnavii-de-cancer-la-hotarul-vietii> (accesat: 30.01.2013).

²⁴ <http://ziarulnational.md/vladimir-besleaga-ca-sa-traiesti-mult-e-musai-sa-fi-murit-de-cateva-ori/> (accesat: 30.01.2013).

„Divorț – răscruce în viață pentru părinți și copii deopotrivă”²⁵.

„Cum ai reușit acest *destin sinuos*?”²⁶

„De ce avem în viață *urcușuri și coborâșuri*?”²⁷

c. impedimente: *barieră, blocaj, cădere, a devia, fundătură, obstacol, piedică, a rătăci*;

„Ce faceți când întâlniți *bariere* în viață?”²⁸

„Îndepărtează *blocajele* din viața ta”²⁹.

„Au existat și există *momente de cădere*, de cumpănă sau de gol”³⁰.

„*Am deviat de la rutina zilnică de la facultate*”³¹.

„După despărțirea de Irinel, din nou *a ajuns într-o fundătură*”³².

„Cât de puternică să fii să treci peste toate *obstacolele vieții*?”³³

„Cum reușesc unii să depășească cele mai mari *piedici* în viață?”³⁴.

„Există momente în viață în care *te rătăcești*”³⁵.

VIAȚA ESTE O ZI

- în funcție de momentele zilei: *amurg, apus, zori*.

„Visez ca *amurgul vieții* să mă prindă pe malul mării”³⁶.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

²⁵ <http://forum.anticonceptionale.ro/t29023-Divort-rasruce-in-viata-pt-parinti-si-copii-depotriva.html> (accesat: 30.01.2013).

²⁶ <http://www.primatv.ro/interviuri/christian-sabbagh-un-reporter-mereu-in-actiune.html> (accesat: 30.01.2013).

²⁷ <http://www.ziarullumina.ro/terapie-pentru-suflet/de-ce-avem-viata-urcusuri-si-coborasuri> (accesat: 30.01.2013).

²⁸ <http://www.youtube.com/watch?v=hDDRiCZzxYM> (accesat: 30.01.2013).

²⁹ <http://www.cabinet-psiolog.ro/intreaba/terapii-alternative-si-complementare/protectie-si-incarcare-energetica/> (accesat: 30.01.2013).

³⁰ http://adinaamironesei.blogspot.ro/2011_01_01_archive.html (accesat: 30.01.2013).

³¹ <https://fiistudent.wordpress.com/2011/02/> (accesat: 30.01.2013).

³² http://www.revistaciao.ro/dupa-ce-a-renuntat-la-custodia-irinucai-monica-gabor-declara-nu-vreau-sa-fac-copii-cu-mr-pink_27998.html (accesat: 30.01.2013).

³³ <http://www.kudika.ro/comentarii/articol/50878/CAT-DE-PUTERNICA-SA-FII-SA-TRECI-PESTE-TOATE-OBSTACOLELE-VIETII.html> (accesat: 30.01.2013).

³⁴ <http://cupersonalitate.wordpress.com/2012/04/27/cum-reușesc-unii-sa-depaseasca-cele-mai-mari-piedici-din-viata/> (accesat: 30.01.2013).

³⁵ <http://adevarurivietii.net/exista-momente-in-viata-in-care-te-ratacesti/> (accesat: 30.01.2013).

³⁶ <http://www.timpul.md/articol/tatiana-cerga-visez-ca-amurgul-vietii-sa-ma-prinda-pe-malul-marii-32327.html> (accesat: 30.01.2013).

„Un artist la *apusul vieții*”³⁷.

„Iubirea părintească în *zorii vieții* copilului”³⁸.

VIAȚA ESTE UN AN

- în funcție de anotimpuri: *primăvară, toamnă, toamnă*.

„Copilăria este *primăvara vieții* noastre”³⁹.

„*Toamna vieții* poate fi plină de culoare”⁴⁰.

„A murit din *teribilism toamnă*: a vrut să le arate colegilor că și la 50 de ani are condiție fizică”⁴¹.

BIBLIOGRAFIE

Bahnaru, Vasile (2009), *Elemente de semasiologie română*, Chișinău, Editura Știința.

Barcelona, Antonio (2003), *Introduction. The cognitive theory of metaphor and metonymy*, în Antonio Barcelona (ed.), *Metaphor and Metonymy at a Crossroads. A Cognitive Perspective*, Berlin – New-York, Mouton de Gruyter.

Blaa, Lucian (1969 [1937]), *Geneza metaforei*, în *Trilogia culturii*, București, Editura pentru Literatură Universală.

Bologna, Maria Patrizia, (2003) „*Au-delà de l'arbitraire du signe*”: *Iconicità e metafora nell' 'architettura' della lingua*, în *Supplemento a Plurilinguismo. Contatti di lingue e culture. Studi in memoria di Eugenio Coseriu*, editor V. Orioles, Università degli Studi di Udine, Centro internazionale sul plurilinguismo.

Borcilă, Mircea (2013), *Probleme de lingvistică integrală*. Prelegeri masterale, Cluj-Napoca, Universitatea Babeș-Bolyai, Facultatea de Litere.

Borcilă, Mircea (2011–2012), *Lingvistică și poetică antropologică*. Prelegeri doctorale, Cluj-Napoca, Universitatea Babeș-Bolyai, Facultatea de Litere.

³⁷ <http://www.formula-as.ro/2005/657/cultura-9/un-artist-la-apusul-vietii-maestrul-ion-irimescu-5823> (accesat: 30.01.2013).

³⁸ <http://www.familiaortodoxa.ro/2012/06/03/iubirea-parinteasca-in-zorii-vietii-copilului/> (accesat: 30.01.2013).

³⁹ <https://www.facebook.com/notes/momente-in-viata/copilaria-este-primavara-vietii-noastre/192663220772440> (accesat: 30.01.2013).

⁴⁰ http://www.garbo.ro/comunitate/Aniela_Popescu_1/poze/show/1/27216/toamna-vietii-poate-fi-plina-de-culoare.html (accesat: 30.01.2013).

⁴¹ <http://www.ziaruldeiasi.ro/stiri/a-murit-din-teribilism-tomnatic-a-vrut-sa-le-arate-colegilor-ca-si-la-50-de-ani-are-conditie-fizica--9007.htm> (accesat: 30.01.2013).

Borcilă, Mircea (2003), *Lingvistica integrală și fundamentele metaforologiei*, în „Dacoromania”, VII–VIII, p. 47–77.

Borcilă, Mircea (1997a), *Între Blaga și Coșeriu. De la metaforica limbajului la o poetică a culturii*, în „Revista de filosofie”, XLIV, nr 1–2, p. 147–163.

Borcilă, Mircea (1997b), *Dualitatea metaforicului și principiul poetic*, în *Eonul Blaga. Întâiul veac*. Culegere de lucrări dedicată Centenarului Lucian Blaga (1895-1995), îngrijită de Mircea Borcilă, București, Editura Albatros.

Borcilă, Mircea (1997c), *Marele lanț al ființei. O problemă de principiu în poetica antropologică*, în „Limbă și literatură”, XLII, nr. II, 13–19.

Borcilă, Mircea (1996), *Bazele metaforicii în gândirea lui Lucian Blaga*, în „Limbă și literatură”, nr.1, p. 28–39.

Borcilă, Mircea (1988), *Eugenio Coseriu și orizonturile lingvisticii*, în „Echinox”, XX, nr. 5, p. 1, 4–5.

Borcilă, Mircea (1987), *Paradoxul funcțiilor metaforice în poetica lui Blaga*, în „Tribuna”, 4 iunie, p. 2.

Coșeriu, Eugeniu (2009 [1952]), *Creația metaforică în limbaj*, în Dorel Fânanu (ed.), *Omul și limbajul său. Studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii și lingvistică generală*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.

Coșeriu, Eugeniu (2009 [1955]), *Determinare și cadru*, în Dorel Fânanu (ed.), *Omul și limbajul său. Studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii și lingvistică generală*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.

Coseriu, Eugenio (2000 [1990]), *Structural semantics and “cognitive” semantics*, în „Logos and language: Journal of General Linguistics and Language Theory”, 1, vol. I, p. 19–42.

Coseriu, Eugenio (1995), *My Saussure*, în *Saussure and Linguistics Today*, editat de Tulio de Mauro și Shigeaki Sugeta, Roma, Bulzoni Editore.

Coseriu, Eugenio (1991 [1967]), *Las solidaridades léxicas*, în *Principios de semántica estructural*. Versiune în limba spaniolă de Marcos Martínez Hernández, Madrid, Gredos.

Coseriu, Eugenio (1991 [1970]), *Significado y designación a la luz de la semántica estructural*, în *Principios de semántica estructural*. Versiune în limba spaniolă de Marcos Martínez Hernández, Madrid, Gredos.

Dobrovol'skij, Dimitrij, Piirainen, Elisabeth (2005), *Figurative Language: Cross-Cultural and Cross-Linguistic Perspectives*, Amsterdam, Elsevier.

Evans, Vyvyan, Green, Melanie (2006), *Cognitive Linguistics. An Introduction*, Edinburgh, Edinburgh University Press.

Faur, Elena (2013), *Semantica cognitivă și emergența studiilor elocutionale*. Teză de doctorat, Cluj-Napoca, Universitatea Babeș-Bolyai.

Gardes Tamine, Joëlle (2011), *Au cœur du langage. La métaphore*, Paris, Honoré Champion Editeur.

Indurkha, Bipin (1992), *Metaphor and Cognition*, Dordrecht, Kluwer Academic Publisher.

Johnson, Mark (1987), *The Body in the Mind. The Bodily Basis of Meaning, Imagination and Reason*, Chicago and London, The University of Chicago Press.

Kant, Immanuel (1998 [1930]), *Critica rațiunii pure*. Traducere de Nicolae Bagdasar și Elena Moisuc, ediția a III-a îngrijită de Ilie Pârvu, București, IRI.

Kövecses, Zoltán (2010), *Metaphor. A practical introduction*, Oxford, Oxford University Press.

Lakoff, George, Johnson, Mark (1985 [1980]), *Les métaphores dans la vie quotidienne*, Paris, Les Editions de Minuit.

Lakoff, George (1987), *Women, Fire and Dangerous Things. What Categories Reveal about the Mind*, Chicago and London, The University of Chicago Press.

Lazăr, Lucian (2003), *Criterii de tipologizare a câmpurilor lexicale*, în „Dacoromania”, VII–VIII, p. 77–99.

Le Guern, Michel (1973), *Sémantique de la métaphore et de la métonymie*, Paris, Librairie Larousse.

Mandler, Jean Mattler (2004), *The Foundations of Mind. Origins of Conceptual Thought*, New-York, Oxford University Press.

Oancea, Ileana, Obrocea, Nadia (2009), *Dincolo de retorică. Metafora în viziune integralistă*, în „Analele Universității de Vest din Timișoara”, XLVII, p. 175–187.

Tomoiagă, Maria-Alexandrina (2016), *Desemnarea metasemică a omului în limba română contemporană*, în „Dacoromania”, serie nouă, XXI, nr. 1, p. 79–94.

Tomoiagă, Maria-Alexandrina (2015), *Metaforele conceptuale în limba română contemporană*, în „Dacoromania”, serie nouă, XX, nr. 1, p. 55–67.

Tomoiağă, Maria-Alexandrina (2014), *Metaforica vorbirii în limbajul cotidian. Cu un proiect de sistematizare a domeniului românesc contemporan*. Teză de doctorat, Cluj-Napoca, Universitatea Babeş-Bolyai.

Zagaevschi Cornelius, Lolita (2005), *Funcții metaforice în „Luntrea lui Caron” de Lucian Blaga. Abordare în perspectivă integralistă*, Cluj-Napoca, Editura Clusium.

LA DESIGNATION METAPHORIQUE DE LA VIE DANS LA LANGUE ROUMAINE (Résumé)

Le point central d'intérêt de notre étude est le phénomène métaphorique au niveau universel du langage. Notre recherche peut être placée dans le domaine de la *Sémantique skeologique*, annoncée par Eugenio Coseriu comme „une nouvelle science des choses”, qui s'occupe de ce qui est avant le système, mais en utilisant les signifiés de la langue roumaine, dans ce cas-là. De ce point de vue, nous voulons suivre la finalité désignative du langage, en arrangeant les métaphores en fonction de la cible, qui est la *vie* humaine et la modalité de la désigner dans la langue roumaine contemporaine. Dans notre étude nous valorisons aussi les éléments de la sémantique cognitive, un domaine compatible avec la sémantique intégrale de Coseriu au niveau skeologique-ontologique, mais aussi par la possibilité d'employer les éléments terminologiques (domaine cible, schéma imagé, métaphore conceptuelle). Notre analyse est basée sur un corpus de métaphores de la langue roumaine contemporaine, organisées en fonction du domaine cible, *la vie*, et des domaines source.

Pour analyser la désignation métaphorique de la *vie*, nous avons accepté et valorisé la notion de métaphore conceptuelle, mais avec l'observation que celle-ci a la même origine que le signifié. Séparer les deux niveaux, conceptuel et linguistique, selon le modèle cognitiviste, mène à l'apparition de la dichotomie: cognitif *versus* linguistique, qui n'est pas justifiée, parce que le linguistique et le conceptuel ne peuvent pas être séparés: le conceptuel prend naissance dans le langage et le langage même représente une première conceptualisation (intuitive).

Mots-clef: domaine cible, schéma imagé, métaphore conceptuelle, désignation métaphorique, sémantique intégrale, sémantique skeologique.